

АДМІНІСТРАТИВНА ФОРМА ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН ТА ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті розглянуто способи реалізації конституційних прав і свобод громадян та організацій, а також механізми їх захисту з боку державних органів влади.

Ключові слова: конституційні права, письмові звернення, адміністративна юстиція, прокурорський нагляд.

В статье рассматриваются способы реализации конституционных прав и свобод граждан и организаций, а также механизмы их защиты со стороны государственных органов власти.

Ключевые слова: конституционные права, письменные обращения, административная юстиция, прокурорский надзор.

In article ways of realisation of constitutional laws and freedom of citizens and the organisations, and also mechanisms of their protection from outside power state structures are considered.

Keywords: constitutional laws, written references, administrative justice, public prosecutor's supervision.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга ст. 3 Конституції України).

Нині важливого значення набуває такий напрям забезпечення реалізації прав людини, як дієва їх охорона та захист у разі порушення. У зв'язку з цим потребують чіткої регламентації умови, порядок та процедура здійснення захисту прав і свобод.

Захист прав громадян та юридичних осіб в адміністративному порядку здійснюється, насамперед, Президентом України (відповідно до ч. 1 ст. 17 ЦК України Президент України здійснює захист цивільних прав та інтересів у межах повноважень, визначених Конституцією України) та органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування, до яких у випадках, встановлених Конституцією України та законом, особа має право звернутися за захистом цивільного права та інтересу [1, с. 248].

За ст. 40 Конституції України всі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення й дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом термін.

Сьогодні існує певна законодавча база для практичної реалізації громадянами наданого їм Конституцією України права на звернення до органів влади, у тому числі

оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів влади та їх посадових осіб. У першу чергу це Закон України «Про звернення громадян» [2].

Звернення громадян спрямовані на: реалізацію конкретних суб'єктивних прав; виконання обов'язків; отримання суб'єктивного права, якого особа не має, але на яке може претендувати згідно з чинним законодавством; захист прав і законних інтересів від неправомірних дій з боку інших осіб. Відповідно до цього в ст. 3 Закону «Про звернення громадян» визначено три види їх звернень: пропозиція (зауваження), заява (клопотання) і скарга.

Виникнення та розвиток інституту адміністративної юстиції значною мірою пов'язані з утіленням у життя теорії розподілу влади. Завдяки цьому постійно зростала роль судової влади під час розгляду правових спорів між адміністрацією та громадянами, а самі чиновники переставали бути суддями у своїх справах.

Зараз у багатьох країнах світу (Німеччина, Франція, Швеція та ін.) інститут адміністративної юстиції одержав своє законодавче закріплення. Зарубіжний досвід функціонування цього важливого правового інституту дозволяє виділити два його основні види: 1) здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності загальними судами; 2) здійснення такої діяльності спеціальними (спеціалізованими) адміністративними судами.

Головна ознака адміністративної юстиції виявляється в її організаційному уособленні від органів і структур, що виконують виконавчі функції. Адміністративна юстиція – це правосуддя, судова гілка влади. Разом з тим, це окрема адміністративна гілка правосуддя. Процес в адміністративних судах, незважаючи на деякі особливості, будується на зразок загального судового процесу.

Зараз можна виділити такі особливості адміністративної юстиції. По-перше, здійснення судовими органами правосуддя в адміністративних справах [3]. Адміністративна юстиція – це правосуддя, а не виконавча ділянка. По-друге, процес розгляду адміністративних справ побудований на зразок загального судового: він є гласним, публічним, має елементи змагальності. При цьому специфіка адміністративних справ така, що їх розгляд вимагає особливих організаційних форм і спеціальної суддівської кваліфікації, оскільки вирішення адміністративних справ потребує, крім досконалого знання законодавства, насамперед адміністративного, ще й знання державного управління та інших сфер діяльності.

Таким чином, «адміністративна юстиція – це встановлений законом порядок розгляду й вирішення в судовій процесуальній формі справ, що виникають у сфері державного управління між громадянами чи юридичними особами з одного боку та органами виконавчої влади й місцевого самоврядування (посадовими особами) – з іншого, здійснюваний загальними або спеціально створеними для вирішення правових спорів судами» [4, с. 9].

У цілому адміністративна юстиція становить один із засобів обмеження виконавчої влади, а адміністративні суди – засіб реалізації принципу розподілу влади, додатковий захисний механізм суб'єктивних прав і свобод громадян.

Процес поділу влади не можна охарактеризувати зі створенням чітко діючої системи форм адміністративно-правового захисту громадян. Оскільки форми

запобігання посадового зловживання ще не закріпилися (свідченням цього є порушення прав фермерів, робітників, підприємців, біженців і т. п.), необхідно суворо контролювати виконання правозахисних законів та указів Президента України з метою захисту прав фізичних осіб. Навряд чи можна називати нормальним становище в країні, коли ЗМІ багато пише про порушення прав громадян, але не завжди повідомляють про притягнення до відповідальності в судовому й адміністративному порядку тих, хто порушують їх права, ухиляються від адміністративно-правового захисту громадян. Тому слід зробити більш суворим режим адміністративно-правового захисту при реалізації державними та муніципальними службовцями заходів адміністративного примусу, тобто розробити комплекс заходів, які забезпечуються правовими нормами. Законність у сфері адміністративної практики державних службовців полягає в здійсненні спеціально створеними органами контрольної-наглядової функції з виявлення невідповідності дій фізичних осіб правовим рішенням. Адміністративне законодавство повинно передбачити можливість реального використання форм права проти неправомірної поведінки, належного виконання посадовими особами своїх обов'язків. Але це не повинно обмежувати свободу економічної діяльності громадян і стимулювати їх громадську активність [5].

Отже, складовими частинами адміністративно-правових гарантій прав та свобод людини і громадянина слід назвати контроль і нагляд. Одним із них є прокурорський нагляд за додержанням прав та свобод громадян та організацій з боку органів державної влади та їх посадових осіб.

Представництво прокурором інтересів громадян в адміністративному судочинстві є функцію прокуратури, яка виражається в сукупності прав та обов'язків прокурора, встановлених адміністративно-процесуальними нормами. Підставою для виконання представницьких завдань із забезпечення прав та свобод громадян є факт їх порушення з боку органів управління посадових осіб.

Представницьку функцію прокурора як адміністративно-правовий спосіб забезпечення прав та свобод громадян слід вважати самостійною формою державної діяльності.

Контроль як гарантія прав і свобод громадян знаходить свій прояв у його соціальному призначенні та поєднує в собі елементи правоохоронної правозастосовчої та управлінської діяльності:

а) правоохоронна діяльність спрямована на припинення протиправних дій посадових осіб і притягнення їх до юридичної відповідальності, вона передбачає вплив на порушників законодавства;

б) правозастосовча діяльність передбачає кваліфікований нагляд за тим, щоб реальна, фактична діяльність державних органів, їх посадових осіб відповідала тому, що встановлено законом, максимально забезпечувала права та свободи громадян;

в) управлінська сутність контрольної діяльності проявляється в правових актах контрольних органів, службових документах.

Нагляд як гарантія прав та свобод людини і громадянина є управлінською категорією, яка знаходить своє відображення у співвідношенні з контролем, має

призначення і здійснюється відповідними методами та у відповідних формах [6].

Висновок. Спосіб захисту прав і свобод громадян – це сукупність ознак правового характеру, що охоплюють сутність порушеного права та особливостей процесу його відновлення, а також виду юридичної відповідальності, яка застосовується до правопорушника.

Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина охоплюють різноманітні за змістом та об'єктом суспільні відносини, у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності, обов'язковими учасниками яких є громадяни. Вони становлять урегульовану адміністративно-правовими нормами діяльність уповноважених органів (посадових осіб) у сфері державного управління, спрямовану на адекватне, правильне розуміння та застосування чинного законодавства, що визначає права та свободи громадян.

Потребують удосконалення форми і методи адміністративного захисту фізичних осіб, що зумовлено трансформацією відносин і прогалинами у чинному законодавстві України.

Література:

1. Харитонов Е. О. Гражданское право Украины : ученик / Е. О. Харитонов, Н. А. Саниахметова. – Изд. 2-е. – Х.: ООО «Одиссей», 2005.
2. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. // Урядовий кур'єр. – 1996. – 17 жовтня.
3. Про судоустрій України : Закон України від 7 лютого 2002 р. // Урядовий кур'єр. – 2002. – 27 березня.
4. Стефанюк В. Запровадження адміністративної юстиції в Україні / В. Стефанюк // Право України. – 1999. – №7.
5. Осипенко Н. А. Удосконалення форм і методів адміністративно-правового захисту фізичних осіб / Н. А. Осипенко // Актуальні проблеми сучасної науки : матеріали шостої Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції / Інститут наукового прогнозування (м. Київ), Кримський інститут економіки та господарського права (м. Севастополь). – 2010.
6. Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / І. Л. Бородін ; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2004.